

Píše Ondřej Pavlík

(E*forum, 15. 07. 2021)

Po cestách mezi sluncem rozpálenými poli, vysokou luční travou a stinnými údolími potoků nebo řeky Sázavy lze za jeden den dojít z Petrkova přes Havlíčkův Brod do malé obce schované pod Českou Bělou – do Jitkova. V batohu si stačí nést jen pár nejn nutnějších věcí včetně lehké, útlé knihy **Musíme všichni někam na poušť**, jež umožní sledovat zdánlivě nenápadnou nit vinoucí se vysočinskou krajinou širokých výhledů a božích muk od jedné zmíněné vesnice k druhé.

V tomto svazku, vydaném Nezávislým podmelechovským spolkem, shromáždil editor Miloš Doležal všechnu dochovanou vzájemnou korespondenci překladatele, grafika a básníka Bohuslava Reynka, neodmyslitelně spjatého s petrkovskou usedlostí, a jeho o osmnáct let mladšího a o mnoho méně známého přítele Jana Franze, pronikavého literárního kritika, esejisty a překladatele původem z Jitkova. Chronologicky uspořádaný korespondenční dialog čítá celkem 57 listových jednotek, které si oba vysočínští krajané vyměňovali po dobu více než deseti let (1932–1945). Otištěné dopisy, opatřené komentáři a důkladnými vysvětlivkami literárněhistorických a kulturních souvislostí, tvoří však jen polovinu hlavního těla titulu. Po efektním intermezzu – v podobě tří přiložených básní věnovaných Janu Franzovi (od Jana Zahradníčka, Václava Renče a Františka Lazeckého) a vzpomínky Jiřího Reynka *Bylo slyšet jen cigaretu* – následuje Doležalův obsáhlý kontemplativní portrét pozoruhodného jitkovského rodáka, pojmenovaný příznačně *Zámky*. (Téměř totožná studie /pod názvem *Zámky za Janem Franzem*/ je také součástí edičně precizně vyvedené knihy Jan Franz: *Eseje, kritiky, dopisy* /Triáda, 2007/, jejíž vydání znamenalo dovršení Doležalova vytrvalého badatelského a editorského úsilí, které lze stopovat již od počátku devadesátých let. Materiál, jež zde Miloš Doležal soustředil, uspořádal a připravil ve spolupráci s Lucií Bartoňovou a Michalem Kosákem, obsahuje všechny Franzovy esejistické a kritické projevy, glosy a jednostrannou korespondenci adresovanou přátelům, spolupracovníkům a rodině.)

Obraz, který je v *Zámkách* skládán především z citovaných pramenných dokumentů, zachycuje krátkou životní cestu Jana Franze mezi vysočinským venkovem, Prahou a Lipskem. Prostřednictvím archivních materiálů, úryvků fragmentárně dochovaných souborů korespondence a sebraných vzpomínek několika málo pamětníků (zejména Janova mladšího bratra Josefa) seznamuje editor publikace čtenáře s Franzovým dětstvím a dospíváním v Jitkově a na nedalekém choťebořském gymnáziu. Sleduje jeho nadějná studentská léta v Praze, krátké, ale výrazné literárněkritické a esejistické působení, redaktorské aktivity spojené s revuí *Řád*, ale také pozvolné nástupy úzkostných stavů, na nichž se kromě prvních významných neshod a roztržek (např.

v kruhu „řádistů“ nebo s Josefem Florianem) podepsala těžce prožívaná povinná vojenská služba. Závěrem autor dokumentuje Franzovo totální nasazení v Lipsku během druhé světové války, jeho návrat do vlasti s nenávratně podlomeným duševním i tělesným zdravím a poslední dny v havlíčkobrodské nemocnici (tam Jan Franz zemřel v dubnu roku 1946).

„Pokouším se přiblížit tichu Jana Franze,“ píše Miloš Doležal v úvodu své studie, čímž předznamenává mlčenlivou povahu nejen samotné Franzovy osobnosti, ale také skromného materiálu, z něhož bylo možné její osud rekonstruovat. Hlavní slovo nepředává pamětníkům a korespondenčním partnerům proto, že by sám neměl co říct. V předem vyznačených intencích krouživého ohledávání představuje postavu nepřiliš známého kritika a překladatele z různorodých perspektiv, aby zachoval její zádumčivou zamlklost a respektoval to, „že Jan Franz byl i pro nejbližší přátele záhadou“ (s. 113). Jedním z nejpůsobivějších pramenů, zrcadlících životní zápasy Jana Franze, jeho tvůrčí odhodlání, záměry, vypětí i ony „zámlky“, je proto právě vydaná korespondence s básníkem Bohuslavem Reynkem, přítelem spřízněným duchem i krajinou.

Již v prvním dopise celého otištěného dialogu dává Reynek najevo osobní sympatie vycházející z vědomí vysočinské sounáležitosti. Z francouzského Grenoble píše mladému literárnímu kritikovi do Prahy 1. ledna roku 1932, děkuje za novoroční přání a při tom dodává: „v tom, co píšete do *Tvaru* atd., zní hluboký, drsný a spravedlivý ohlas větrů, které hučívají v našich lesích. Je to jasné a poctivé“ (s. 11). Následující zpráva, odeslaná o půl roku později z Petrkova do zhruba 30 kilometrů vzdáleného Jitkova, již nese oslovení „Milý příteli“ a vzápětí výzvu: „dejte si to kolo honem spravit a přijedte brzy, těším se upřímně na Vaši návštěvu“ (s. 12). Tento rychle nasazený osobní, přátelský tón z dopisních listů časem nijak nevyčpí. Vzniklé pouto naopak sílí, prohlubuje se a získává zvláštní vzácnou závažnost. A to nejen kvůli společnému intenzivnímu zájmu o literární dění (zejména české a francouzské), ale také pro již zmíněné sdílené venkovské zázemí a z něho pramenící vztah k půdě, práci a krajině, ve které jsou vsi obou pisatelů téměř na dohled: „Vidíme od nás z okna maják u Bělé, je to atrakce a ve vzpomínkách jaksi nerozlučně spojeno s Jitkovem a Franzem; Daniel při tom vždy stočí řeč na Vás a ten maják nás v Petrkově podivně vábí.“

Napříč celou korespondencí (ukončenou až Franzovým předčasným úmrtím) vystupuje Bohuslav Reynek nikoliv coby starší, poučující mentor, nýbrž jako chápavý a podporující přítel, ochotný bez zbytečných otázek a řečí pomoci v tísní materiální („Milý příteli, posílám, co mohu - 230 korun - snad Vám tím alespoň trochu bude pomozeno“ /s. 54/) i duševní („Doufám, drahý příteli, že už je Vám lépe v té krizi, o které jste se mi zmínil. Je to nezbytné k dalšímu růstu - musíme všichni, a znovu a znovu, někam na poušť. Ale to nebrání srdci v účasti a ve vzpomínkách“ /s. 22/). Také dopisní výměny ve věcech literárních jsou vedeny z naprosto rovnocenných pozic. Oba korespondenti se dělí o dojmy - kritické i obdivné - ze současné tvorby (Josef Čapek, Jaroslav Durych, Václav Renč, Jan Zahradníček), rozebírají první kroky revue *Řád*, diskutují literaturu světovou (především francouzskou: Georges Bernanos, Paul

Claudél, Jean Giono, Charles Péguy aj.), otázky jejího překladu a vůbec celé téma česko-francouzského kulturního transferu (mj. plánovaný příjezd Paula Claudela do Prahy, jenž se měl uskutečnit roku 1933). Na mnoha místech si Reynek s Franzem vzájemně hodnotí vlastní práce, přičemž právě tyto pasáže snad nejhloběji odhalují jejich ideovou blízkost a oboustranné niterné porozumění. Mnoho momentů těchto reflexí svědčí mimo jiné o tom, jak moc si Reynek váží Franzova mínění, nehledě na jakékoliv věkové i zkušenostní rozdíly. V přítelovských pracích nachází schopnost odvážného, ale i obezřetného posouzení všech kvalit a nedostatků zkoumaného díla, věcnou přesvědčivost i artikulační pevnost a jistotu: „Kritika Durychových slabín je neúprosná, místy až tvrdá, ale vše je doloženo a vyloženo jasně a s uměním, které je věru hodno tak nesnadného námětu“ (s. 22).

Edice Miloše Doležala *Musíme všichni někam na poušť* umožňuje nahlédnout intelektuální, tvůrčí i ryze praktické zájmy a starosti dvou výrazných literárních osobností a může tak sloužit jako působivé uvedení do díla každé z nich. Krom toho lze ve světle svědomitě vydaného materiálu sledovat vývoj uměleckého a historického dění třicátých let nejen na domácí půdě (právě česko-francouzský dialog dnes nabývá na aktuálnosti s nově plánovaným využitím petrkovského zámku) nebo průběhy blízkých, kolegiálních i antagonistických vztahů obou pisatelů s dalšími aktéry dobového kulturního života (kromě zážitků např. s Janem Čepem, Vladimírem Vokolkem a Josefem Zahradníčkem stojí za pozornost Franzova rozepře právě s Florianem, který mu byl dříve nakloněn, jež vyvrcholila Florianovou zdrcující invektivou v *Arších* /s. 7/). Při tom všem je kniha mimořádně poutavým dokumentem odrážejícím příběh pevného, bezpodmínečného přátelství, které se nikdy nerozpilo v nicneřikající upovídanosti a prázdných gestech.

Bohuslav Reynek / Jan Franz: *Musíme všichni někam na poušť*. Ed. Miloš Doležal. Nezávislý podmelechovský spolek, 2021, 196 s.

www.ipsl.cz